

Parlament České republiky
SENÁT

Seminář

České plynárenství na cestě
do Evropské unie ?

Referát

**ČESKÉ PLYNÁRENSTVÍ
NA KONCI MILÉLIA**

Autor : Ivan Noveský

Praha 6.října 1999

Vážené dámy, vážení pánové,

Přesto, že více jak 150 let plynárenství a více jak 120 let plynárenské legislativy v českých zemích, které jsme s pýchou oslavili, je ve srovnání s končícím milénium i dobou fyzického vzniku zemního plynu relativně krátkým obdobím, nelze pochybovat o tom, že plynárenství má v českých zemích dlouhou a úspěšnou historii. Významem pro rozvoj českého průmyslu a hospodářství – o pozitivních ekologických vlivech ani nemluvě – je však plynárenství daleko větší kapitolou, než by mu příslušelo z pouhého časově-historického hlediska.

Není ani v silách, ani cílem semináře a ani této úvodní situační přednášky zavalit Vás encyklopedickými či kronikářskými daty. Pokusím se tedy o nemožné - vyobrazit české plynárenství na přelomu druhého a třetího tisíciletí – obrazně řečeno v kostce (lépe řečeno ve 4 základních kapitolách) :

- A) Průřez historií českého plynárenství*
- B) Vývoj plynárenské legislativy*
- C) České plynárenství na přelomu tisíciletí.*
- D) Další očekávaný vývoj českého plynárenství v rámci pravidel EU*

Ad A) Průřez historií českého plynárenství

Historii plynárenství v českých zemích je možno rozdělit do 3 základních etap :

- 1) Lokální zásobování svítiplynem*
- 2) Celostátní systém svítiplynového zásobování*
- 3) Zásobování zemním plynem*

Ad 1)

Před více jak 150 lety (přesně 15. září 1847) zahájila výrobu svítiplynu Karlínská plynárna jako první plynárna v českých zemích vůbec. Celý systém plynárenství spočíval v lokálních karbonizačních výrobnách svítiplynu, které zásobovaly malé místní rozvody v největších městech. To byl opravdový krásný plynárenský pravěk, kdy bohatství města spočívalo např. i v tom, že město mělo svoji plynárnu, která zajišťovala osvětlení města.

V tomto plynárenském pravěku se zpočátku odebraný svítiplyn ani neměřil. Pak nastala éra mokrých plynoměrů a jeden z nejstarších unikátů – ne-li vůbec nejstarší na území ČR - si

můžete zde prohlédnout. Dlužno podotknout, že tento plynoměr je stále plně funkční, byť byl vyroben již v roce 1872, tj. před 127 lety.

Postupně se rozrůstal počet městských i obecních plynáren tak, že např. v roce 1918 bylo v Čechách 53, na Moravě 16 a ve Slezsku 10 plynáren.

Ad 2)

Logicky začalo docházet k postupnému spojování dosud lokálních plynáren systémem vysokotlakých plynovodů a to jak z důvodů technických tak i ekonomických. Pro tyto propojené sítě se již vyplatilo budovat nejprve větší výrobní a posléze pak i centrální výrobní s celorepublikovým významem např. Vřesová.

S technickým propojováním jednotlivých městských sítí úzce souvisí i propojování organizační. Již v letech 1950–1951 byla vytvořena pevná struktura 10 krajských plynárenských podniků, která byla podřízena Hlavní správě plynáren. V roce 1958 byla Hlavní správa plynáren nahrazena výrobně hospodářskou jednotkou (VHJ) Sdružení plynáren, která v roce 1965 byla přeměněna na Československé plynárenské podniky (oborové ředitelství).

Rozvoj centrálních výroben pokračoval tak, že v roce 1970 již z celkových 2,2 mld. M3 svítiplynu bylo pouze necelých 300 milionů M3 vyrobeno v městských plynárnách, zbytek se získával v centrálních zdrojích, prakticky vše z domácích zdrojů.

Postupně jak narůstaly dodávky zemního plynu z dovozu, docházelo k záměnam svítiplynu za zemní plyn u stále většího počtu odběratelů a k postupnému snižování výroby svítiplynu. Zásobování svítiplynem v České republice bylo ukončeno v roce 1996.

Ad 3)

Zemní plyn se do ČR začal dovážet v roce 1967 plynovodem Bratrství z tehdejšího SSSR.

Organizačně se československé plynárenství rozdělilo na České plynárenské podniky (ČPP OŘ) a Slovenské plynárenské podniky (SPP OŘ) v letech 1968–1969.

Zásadní vliv na změny plynárenství a rozvoj českého plynárenství mělo schválení koncepce mezinárodní přepravy ruského zemního plynu do západní Evropy v roce 1970, čímž byl umožněn vznik kvalitně koncipovaného mezinárodního přepravce plynu jímž bezesporu Transgas, s. p. dnes je.

Dnes už jen málokdo ví, že české a slovenské plynárenství a tehdejší ČSSR výrazně profitovalo na tehdejší politické nestabilitě v Polsku (ale dle mínění tehdejšího vedení v Moskvě). Politickým rozhodnutím byly zastaveny přípravné práce v Polsku – a to již bylo místy rozvezeno potrubí po linii – a bylo rozhodnuto o trase přes ČSSR. Je potřeba si uvědomit, že trasa přes tehdejší ČSSR je nejen delší, ale i technicko-geologicky náročnější než trasa přes Polsko.

Dokončení stavby 1. linie tranzitního plynovodu umožnilo zahájit tranzitní přepravu přes ČSSR do SRN již v roce 1973. Od té doby stále narůstala přeprava ruského zemního plynu i jeho dodávky do ČSSR.

Současně s rostoucími dodávkami ruského zemního plynu a pokračující intenzivní plynifikací nejen průmyslových podniků, ale i měst a obcí, začala narůstat potřeba vyrovnávat disproporce mezi zimními dodávkami plynu a zimní spotřebou, kdy pouze uskladněním letních přebytků plynu se dařilo zajistit plynulé dodávky v zimě. Nastala éra podzemních zásobníků plynu (pro zkrácení bude dále uváděno jen POZA). Již v roce 1973 byl uveden do zkušebního provozu POZA Hrušky, pak POZA Příbor a další.

Opět došlo k organizační změně, tentokrát v roce 1977 vznikl z trustového uspořádání koncern České plynárenské podniky v roce 1977.

V roce 1978 byla zahájena výstavba již III. linie tranzitního plynovodu.

V roce 1988 zprovozněna IV. linie TP a pokračuje další rozšiřování kapacit, současně byl zrušen koncern a vytvořen Český plynárenský podnik, s.p. s 9 odštěpnými závody : 6 rozvodnými plynárenskými závody (dnes 8 plynárenských distribučních a.s. a další subjekty) tranzitní úplynovod (dnes Transgas, s.p.) Plynostav (dnes Plynostav, a.s., Moravský Plynostav, a.s., Gasmont, a.s. a další subjekty) Plynoprojekt (dnes Plynoprojekt, a.s.)

V roce 1991 prohlásil arcibiskup pražský a primas český František kardinál Tomášek svatou Anežku Českou za svatou ochránkyni pracovníků plynárenského průmyslu.

Téhož roku došlo k dalšímu vyčleňování samostatných subjektů – plnirny PB, plynárenské strojírenské závody, atd.

Další zásadní změny v českém plynárenství nastaly v roce 1994 oddělením 8 distribučních plynárenských regionálních společností od ČPP, s.p. a vydáním zákona 222/1994 Sb. Ale to již nepatří do historie.

Ad B) Vývoj plynárenské legislativy

Neprávem je trochu opomíjená plynárenská legislativa, která má v Čechách seriózní a hluboké kořeny. Důležitým – byť dílčím- právním aktem byl cejchovní řád pro cejchování plynoměrů vydaný v roce 1872. Ale již v roce 1875 byla vydána první opravdu čistě plynárenská právní norma o tom, že „kladení trub plynových a zřizování osvětloven způsobem živnostenským provozované, klade se mezi živnosti koncesionální“, jejíž součástí byla i norma technická (obdobu někdejší ČSN).

Tento právní akt nazývaný též „první plynový regulativ“ platil až do roku 1907, kdy vstoupil v účinnost „druhý plynový regulativ“ z roku 1906. Je spíše kuriozitou, že čistě z právního hlediska tento „druhý plynový regulativ“ je dodnes platný, protože nikdy nebyl zrušen obecně závazným právním předpisem, i když fakticky byl překonán a přešel do příslušných ČSN.

Plynárenský zákon v té podobě, jak ho chápeme dnes, byl vydán v roce 1934 a obsahoval již všechny obvyklé základní principy – např. všeužitečnost, užívací práva k cizím nemovitostem, atd.

Obecně lze říci, že české plynárenství mělo štěstí na legislativce a legislativa plynárenská byla na velmi dobré úrovni i v dobách tzv. totality. Další plynárenský zákon, který starší plynáreníci – mezi něž, chtě nechtě, autor referátu patří – používali dnes a denně byl zákon 67/1960 Sb., který byl na svou dobu velmi dobře koncipovaný. Byl to zákon, který spolu s oblíbenými nástroji socialistického práva – systémem prováděcích vyhlášek – poskytoval poměrně ucelený právní rámec pro rozvoj plynárenství v ČSSR.

V roce 1994, kdy již byly zřízeny plynárenské distribuční akciové společnosti založené dle obchodního zákoníka byl však tento zákon, již silným anachronismem. Zejména institut bezplatného převodu, který ještě v roce 1994 nutil i státní podniky a municipalitu (zde je nutno uvážit zákon o obcích) darovat státní nebo obecní majetek soukromým společnostem, byť v nich stát prostřednictvím FNM držel téměř 50 % akciový podíl, byl již neudržitelný.

Musel proto vzniknout nový zákon, tentokrát již o podnikání v energetice. A je nutno přiznat, že zákon 222/1994 Sb. byl koncipován jako moderní evropský zákon. To, co vyjádřili jeho tvůrci v preambulích a například v úvodních slovech ke komentovaným zněním zákona dávalo velké naděje na vznik opravdu konkurenčního prostředí. Konečná podoba zákona ve znění prováděcích vyhlášek některé liberální myšlenky možná potlačila, ale v každém případě tento zákon znamenal zásadní průlom do stávající plynárenské legislativy. Nutno si v této souvislosti uvědomit, že plynárenská liberalizační směrnice EU je datována až rokem 1998.

Se snahami nově vznikajících soukromých subjektů o naplnění zákona a zahájení podnikání dle tohoto moderního zákona začala dlouhá diskuse, která odhalila některá slabší místa zákona. Tato diskuse o zákonu se postupně měnila v diskusi o další liberalizaci plynárenství neboť ve světě a pomalu i v Evropě k této liberalizaci již docházelo i v praxi. Diskuse se tak začala opírat nejen o velké zahraniční zkušenosti (Velká Británie, Kanada, atd.), ale i již o konkrétní – byť malé a ne vždy pozitivní – zkušenosti české.

Liberalizační změny ve světě a nyní již i v Evropě nabývají rozměru, který zřejmě není v ČR zatím zcela doceněn. Zejména jeho dopady na české plynárenství a vůbec celou energetiku budou mnohem rychlejší a razantnější, než si kdokoli z nás dnes umí představit. Příkladem budiž sousední Spolková republika Německo, kde převratné změny zejména v elektroenergetice a pronikavé snižování cen v konkurenčním boji nakonec zaskočilo i odborníky.

Jestli ve svém úvodním slovu řekl 1. Místopředseda Senátu pan dr. Havlíček, že pouze připravení mají šanci obstát, nelze než se s těmito myšlenkami ztotožnit a zahájit co nejrychlejší liberalizaci v českém plynárenství. Je možno k tomu pouze dodat to, že dokud nejsou volně otevřeny hranice a zahraniční konkurence nemá v Čechách ty možnosti, které bude mít ve zcela liberálním prostředí po vstupu ČR do EU, má plynárenství daleko příznivější podmínky realizovat tyto změny a není tedy na co čekat.

Český průmysl a hospodářství ke svému oživení a dalšímu rozvoji nezbytně potřebuje laciné zdroje energií. Tento tlak na laciné – tj. liberalizované – zdroje energií i pro český průmysl bude čím dál intenzivnější, protože laciná energie pro průmysl v zemích EU bude dále zmenšovat konkurenceschopnost českého průmyslu.

Ostatně evropské liberalizační energetické směrnice nevznikly díky ochotě velkých evropských energetických koncernů vzdát se svých obrovských zisků a začít radikálně snižovat

náklady, ale právě díky tlaku evropského průmyslu, který potřeboval laciné energie aby mohl konkurovat průmyslu americkému a japonskému.

Z tohoto pohledu je o to více nutno ocenit obrovský kus práce, který zejména Ministerstvo průmyslu a obchodu vykonalo na nynějším návrhu novely energetického zákona. Doslova expresní práce, která je navíc i velmi kvalitní, více než příjemně překvapila a dává české energetice a průmyslu obrovské naděje zejména do budoucna při přípravě české legislativy kompatibilní s EU.

I při tomto obrovském a chvályhodném tempu je však třeba opakovaně klást důraz na kompatibilitu tohoto nového zákona s evropskými liberalizačními směnicemi a uvědomit si, že podle tohoto nového zákona bude česká energetika podnikat v příštím tisíciletí.

Hlavně je třeba nepouštět po celou dobu přípravy a po celou dobu schvalování tohoto nového zákona nepustit ze zřetel hlavní smysl a cíl nového energetického zákona, kterým by mělo být : Zajistit pro český průmysl a hospodářství a tedy pro nás všechny laciné energie a tak vytvořit předpoklady pro konkurenceschopnost ČR v rámci EU.

Ad C) České plynárenství na přelomu tisíciletí.

Rok 1999, i když zdaleka ještě neskončil, byl poměrně bohatý na důležité změny v plynárenství a rok 2000 – podaří-li se pokračovat ve schváleném projektu privatizace jednotlivých regionálních plynárenských distribučních společností - bude též velmi bohatý na události.

Stát prostřednictvím státního podniku Transgas obnovil majoritní vliv v 7 regionálních plynárenských distribučních společnostech - dále bude pro zkrácení používána zkratka REGAS.

Rok 1999 probíhá ve znamení dodávek dle kontraktu na dodávky ruského zemního plynu (a zde nelze opomenout souvislost s přepravním kontraktem na ruský plyn) uzavíraného na podzim 1998 po určitých tlakem. Kontrakt na dodávky ruského zemního plynu v kombinaci s dříve uzavřeným kontraktem na plyn z Norska dlouhodobě zajišťuje potřebu zemního plynu pro ČR v množství dle prognóz spotřeby vypracovaných s.p. Transgas. Právě celkový objem nakoupeného plynu spolu s ustanovením take or pay byly ještě před podpisem kontraktu předmětem tvrdých diskusí odborníků.

Díky velmi nízkým světovým cenám plynu a díky nízkým cenám dle výše uvedených kontraktů byly i ceny pro Českou republiku velice příznivé. Do roku 2000 však jde plynárenství s neúprosnou prognózou nárůstu cen plynu, která vychází z růstu cen ropy. Velikost tohoto nárůstu pro konečné spotřebitele v Evropě sice musí vycházet ze základního vzorce odvozeného od cen ropy, ovšem ve finále se může výrazně lišit a to právě dle stupně liberalizace plynárenství a úrovně konkurence.

Proběhl masivní vstup investorů a to převážně zahraničních do jednotlivých REGAS prostřednictvím akcií měst a obcí – ať již se jedná o Bayernwerk, Wintershall, Ruhrgas, SPP Bratislava, SPP Bohemia, Verbundnetz Gas, RWE, Ferngas Nord Bayern, OMV či Gas de

France. Tyto snahy investorů vytvořit si zajímavé výchozí pozice a ukázat státu opravdu vážný a seriózní zájem o privatizaci jednotlivých REGAS výrazným způsobem zhodnotily 34% akciový podíl měst a obcí v REGAS. Města a obce České republiky tak na místo akcií, které jim v podstatě nic nepřinášely a původně očekávaná možnost spolupodílet se prostřednictvím těchto akcií na řízení REGAS se nenaplnila, získaly likvidní prostředky ve výši podstatně přesahující 10 mld. Kč. Následně proběhly valné hromady REGAS, kde byly tyto skutečnosti většinou zohledněny i v obsazení dozorčích rad REGAS.

Některým důležitým událostem možná neplynárenská veřejnost nepřikládala příliš velký význam. Jednou z těchto událostí je neuvěřitelně rychlá výstavba nového POZA Dolní Bojanovice, která je o to pozoruhodnější, že ji realizoval investor, který se na českém plynárenském trhu teprve nedávno zavedl. Pro stávající POZA provozované s.p. Transgas je nový POZA zajímavá výzva, která se v duchu směrnice 98/30/EC a snad i novely českého energetického zákona velmi rychle může změnit v regulérní a nekompromisní konkurenci, kterou české plynárenství tak naléhavě potřebuje i v oblasti uskladňování plynu.

Spotřeba zemního plynu v České republice v souladu s prognózami odborníků spíše stagmuje a proto se očekává v roce 1999 přibližně stejná spotřeba jako v roce 1998 – tj. více jak 9,3 mld. M3 zemního plynu.

D) Další očekávaný vývoj českého plynárenství v rámci pravidel EU

V celém světě se odehrávaly boje mezi průmyslovou a energetickou loby, boje většinou nekrvavé, leč o to urputnější. Většinou zvítězila průmyslová loby, která má daleko širší základnu a která také mnohem více prezentuje celospolečenské zájmy. Výsledky těchto bojů se promítly i do evropských liberalizačních energetických směrnic – ať již elektroenergetických či plynárenských.

Plynárenství v celém světě zpravidla s malým odstupem následuje svého většího sourozence elektroenergetiku, ani v českých zemích není toto výjimkou. Proto lze oprávněně doufat, že tak jak se podařilo v duchu EU v české elektroenergetice oddělit přenosovou soustavu (ČEPS) od zdrojové soustavy (ČEZ), což je veliké plus pro přípravu české elektroenergetiky na EU, podaří se následně totéž i v českém plynárenství. V českém plynárenství by to například v duchu směrnice 98/30/EC znamenalo oddělení přepravní soustavy (linie tranzitního plynovodu vč. technologických zařízení) od zdrojové soustavy (nákup plynu do ČR) a uskladňovací soustavy (POZA).

Vážené dámy, vážení pánové, mnozí ze zde přítomných mají osud českého plynárenství na přelomu tisíciletí doslova ve svých rukou. Ať již se jedná o zpracovatele a předkladatele zákona, či o poslance a senátory, kteří mají v rukou nejvyšší odpovědnost schvalovací.

To jestli se české plynárenství přiblíží či vzdálí evropskému a jestli český průmysl bude mít konkurenci schopné výroby díky nízké ceně plynu či konkurenci neschopné výroby díky vysoké ceně plynu, můžete opravdu velmi zásadně ovlivnit.

K tomu je nutno učinit jednu zásadní připomínku : V jednom návrhu materiálu, který může velmi zásadním způsobem ovlivnit další vývoj českého plynárenství, nikoli z hlediska legislativního, ale z hlediska majetkoprávních vztahů, které však ve finále mohou přibrzdit či zcela pozastavit liberalizaci českého plynárenství, se jako jeden z argumentů uvádí hrozba nízkých až dumpingových cen plynu, kterým nás Evropa zahltí. Osobním tajným snem autora a věřím, že i všech přítomných zástupců průmyslu i státní správy je právě dlouhodobé zahlcení českého průmyslu množstvím laciného plynu. A lze důvodně předpokládat, že je to snem i většiny přítomných plynáreníků. Lze proto pouze konstatovat, že sice všechny cesty vedou do Říma, neboť liberalizaci lze sice přibrzdit, případně i pozastavit, ale ne zastavit. Některé cesty však mohou být velice dlouhé a ještě více drahé než si dnes v katastrofických scénářích vůbec dokážeme představit. A nemusí jít pouze o peníze, ale například o ztrátu důvěryhodnosti České republiky obecně jako příjemce zahraničního kapitálu, apod.

Vážení předkladatelé zákona, vážení poslanci, vážení senátoři dovoluji si přát Vám, ale v podstatě nám všem, kteří zde žijí a na elektřině či plynu je každý z nás přímo či nepřímo závislý -ať chce nebo nechce- aby Vás v nelehkém úkolu legislativní přípravy českého plynárenství na vstup do EU nejen podpořila, ale i pozitivně ovlivnila sv. Anežka česká jako patronka českého plynárenství a to jak v zájmu českého plynárenství, tak i nás všech.

Děkuji.

V Praze 6. října 1999

Kontaktní adresa :

*Ing. Ivan Noveský
poradce a konzultant pro plynárenství
Parlament České republiky
Senát
Valdštejnské náměstí 4
118 01 Praha 1
Tel. 0602 106 883
Fax (02) 24 24 90 14
Tel. (02) 57 07 26 76*